

ПОСИЛЕННЯ РОЛІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

О.І. Кісельова

Донецький національний технічний університет

В статті розглянуто основні положення щодо організації роботи малих підприємств типу спін-офф в світовій практиці та проаналізовано проблеми їх створення в Україні.

Прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження положення про дослідницький університет» від 17 лютого 2010 р. (далі Постанова) зафіксувало появу в Україні нового елементу інноваційної інфраструктури. Зазначена Постанова закріплює у якості основних завдань дослідницьких університетів, поряд з реалізацією навчальної діяльності на високому рівні та здійсненням фундаментальних і прикладних наукових досліджень, реалізацію інноваційних проектів розроблення, впровадження та виробництва нової продукції, надаючи ВНЗ право на здійснення за рахунок бюджетних і власних коштів трансферу технологій. Останнє свідчить про той факт, що у вітчизняній практиці, рівно як і в світовій, система національних дослідницьких університетів позиціонується як провідна ланка трикутника «влада-наука-промисловість».

Визнаючи позитивний характер вказаних нововведень, слід зазначити, що існуюче законодавство залишає невирішеними чисельні питання становлення системи національних дослідницьких ВНЗ, що викликають складності як в процесі отримання відповідного статусу, так і в організації діяльності дослідницьких університетів. Так очевидно є провідна роль в системі управління роботою дослідницьких університетів процесів комерціалізації технології, насамперед розроблених за рахунок коштів державного бюджету. Світовий досвід вказує на високу ефективність такого інструменту комерційного трансферу університетських технологій як організація малих підприємств типу спін-офф, проте в умовах української економіки зазначений метод не отримує належного поширення.

Метою даної роботи є аналіз досвіду провідних країн в організації роботи спін-офф-компаній, виявлення основних причин, що стримують розвиток вказаних структур у вітчизняних умовах та розробка комплексу рекомендацій з їх усунення.

Світовим лідером у сфері трансферу знань і технологій є США.

Активізація процесів спрямованих на посилення конкурентоспроможності Сполучених Штатів в сфері інновацій, сприяння комерціалізації результатів фундаментальних і прикладних досліджень розпочалася ще у 80-х роках минулого сторіччя з прийняття низки законодавчих актів, серед яких найбільш істотно вплинув на ситуацію закон Бея-Доула (Bayh–Dole Act), що надав університетам можливість передавати створену за рахунок федеральних коштів інтелектуальну власність. На основі зазначеного закону сформувався основні умови виникнення такого способу трансферу університетських технологій як спін-офф-компанії, що представляють собою малі інноваційні підприємства, створені нинішніми або колишніми співробітниками ВНЗ – творцями інтелектуальної власності, за умови передачі університетом до їх статутного фонду прав на об'єкти відповідної інтелектуальної власності, створені за рахунок коштів державного бюджету.

Для підтримки практики функціонування підприємств типу спін-офф в США існує широко розвинена інфраструктура. Так, патентування технологій, що можуть підлягати передачі, а також створення університетських спін-офф-компанії (USO) традиційно проводиться за допомогою Офісів Трансферу Технологій, а подальша діяльність їх може супроводжуватися всебічною підтримкою як держави так і ВНЗ, що виражається, насамперед, в забезпеченні сприятливих умов для розвитку в рамках бізнес-інкубаторів. Поступово укріплюючи свої позиції мале підприємство згодом стане цілком самостійним повноцінним суб'єктом ринку [2].

Безумовно, забезпечення діяльності системи спін-офф підприємств потребує значних витрат з боку держави, проте такий механізм комерціалізації технологій створених за рахунок державного бюджету, має істотні позитивні результати. По-перше, забезпечує розвиток економіки, просуваючи на ринок якісно нові корисні товари, а також створюючи нові робочі місця. По-друге, гарантуючи авторів технології право участі в процесі доведення своєї ідеї до кінцевого продукту, і участі в доходах від його реалізації, виконує функцію стимулювання науковців до винахідницької діяльності. Потрете, гарантує університетам отримання дивідендів від участі в капіталі спін-офф-компаній, у разі успішної комерційної реалізації наданих технологій.

Окрім того, спін-офф компанії стали вдалим інструментом залучення недержавного інвестиційного капіталу в сферу інновацій, що забезпечується наявністю в них переваг у порівнянні як зі структурними підрозділами університету, які знаходяться в сильній залежності від політики держави і ВНЗ, так і з самостійними малими інноваційними підприємствами, що характеризуються високим ступенем неста-

більшості і ризику.

Досвід Сполучених Штатів щодо організації процесів комерціалізації університетських технологій здобув визнання і вже з середини 90-х провідні країни світу констатувати необхідність його наслідування, в тому числі в частині трансферу технологій через структури типу спін-офф. У 2005 році до них приєдналася і Росія затвердивши Постанову Уряду РФ «Про закріплення і передачу господарюючим суб'єктам прав на результатів науково-технічної діяльності, отриманих за рахунок коштів федерального бюджету».

Незважаючи на загальне усвідомлення ефективності діяльності USO і розпочатий перехід до системи дослідницьких університетів, в Україні, ще й досі існує ряд перепон на шляху становлення системи функціонування компаній такого типу. Серед яких найбільш вагомими є питання недосконалості діючого законодавства. В роботі [1] проведено детальний аналіз законодавчої бази с питань регулювання процесів комерціалізації інтелектуальної власності створеної за рахунок державного бюджету, в результаті чого автори дійшли висновку про необхідність доповнення Закону України «Про Вищу освіту» в частині регулювання прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені за рахунок державного фінансування, з наданням дослідницьким університетам права на їх використання у якості внесків до статутних фондів малих підприємств, створених співробітниками університетів, які є творцями інтелектуальної власності.

Така зміна в законодавстві відкриє можливість для створення USO, проте далі виникає не менш складна проблема пов'язана з відсутністю достатнього досвіду комерціалізації технологій, невідповідністю науковців до реалізації діяльності з доведення власних винаходів до стадії їх промислового використання. Особливо актуальними ці питання стають для технічних ВНЗ, де більшість науковців є вузько спеціалізованими фахівцями, далекими від питань організації і управління виробництвом. Це обумовлює необхідність формування в науковців навичок управління процесами комерціалізації технологій і створення власного підприємства, шляхом проведення відповідних тренінгів, семінарів, конференцій, організації закордонних стажувань тощо. Доцільно здійснювати підготовку (чи перепідготовки) фахівців з економіки та менеджменту, що спеціалізуються на супроводі процесів комерціалізації технологій. Останнє йде у розріз з тенденціями щодо скорочення чисельності бюджетних місць для студентів напрямів підготовки «Економіка і підприємництво» і «Менеджмент» в технічних вузах, яка спостерігається останніми роками. Доцільним є спрямування діяльності окремих кафедр університету на дослідження

особливостей реалізації передачі фундаментальних і прикладних розробок, формування методик оцінки можливостей комерціалізації винаходів, вибору організаційної форми трансферу з врахуванням специфіки впроваджуваної технології, вдосконалення підходів до бізнес-планування USO.

Ще однією проблемою, яка часто обговорюється в науковій літературі, є відсутність відповідної інноваційної інфраструктури. Проте становлення системи національних дослідницьких університетів покликане сприяти вирощенню зазначеної проблеми, оскільки традиційно в світовій практиці саме дослідницьким університетам належить провідна роль у створенні таких елементів інфраструктури, як інноваційні центри, бізнес-інкубатори, технологічні та наукові парки, технополіси, території пріоритетного розвитку, інвестиційні, венчурні фонди, офіси трансферу технологій тощо. Практика функціонування наукового парку «Київська Політехніка» вказує на наявність перших позитивних результатів, що проявляються у створенні умов виведення на ринок праці висококваліфікованих спеціалістів, спроможних вести інноваційний бізнес, розробляти та впроваджувати нові науково-технічні розробки, навчати студентів на реальних проектах, що надає їм можливість в подальшому адаптуватися до сучасних ринкових умов господарювання [3]. Безумовно зазначене можливе лише за умови відповідного державного фінансування.

Висновки

Отже, на основі вищесказаного можна дійти висновку про високу ефективність спін-офф-компаній як інструменту комерціалізації технологій, що стає особливо актуальним в умовах становлення системи національних дослідницьких університетів. Визначити, що для впровадження зазначеного інструменту в практику діяльності українських університетів слід забезпечити виконання наступних заходів: скорегувати вітчизняне законодавство з метою передання прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені за рахунок коштів державного бюджету, дослідницьким університетам, створення на базі дослідницьких університетів відповідної інноваційної інфраструктури, а також проведення заходів спрямованих на формування у науковців навичок комерціалізації технологій.

Бібліографічний список

1. Марков К.А. Комерциализация научных исследований в университетах //Иновации в образовании. Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского – 2009 – № 5 – с. 22–30.
2. Ляшенко В. І., Толмачова Г. Ф., Маглаперідзе А. С., Попов С. Ф. Стан та

перспективи розвитку правового забезпечення процесів комерціалізації і трансферу технологій малими підприємствами //Економічний вісник Донбасу – 2009 – № 2 (16) – с. 182-182.

3. Барбаш В.А., Бояринова К.О. Інноваційне середовище на базі університету дослідницького типу [Електронний ресурс]//Проблеми системного підходу в економіці.- 2008. – №2. – Режим доступу до статті: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-2/Boyarinova_208.html